

ЗА ВЕЛИЗАР ВЕЛКОВ С ДОБРИЯ СПОМЕН

Vita brevis, ars longa...

Hipocrates

За изминалите повече от 30 години от създаването на Великотърновския университет, историческият факултет си извоюва име на едно от водещите звена в България за преподаване и изследване в областта на историческите науки. За преподавателите и студентите от Факултета имената на неговите основоположници — Александър Бурмов, Велизар Велков и Станчо Ваклинов винаги са служели и служат като един своеобразен еталон, морален коректив.

В историята на ВТУ “Св. св. Кирил и Методий” професор Александър Бурмов ще бъде първият ректор на Университета, градивното начало. За студентите, завършили история в нашия университет, имената на професорите Велизар Велков и Станчо Ваклинов ще бъдат обвеяни с романтиката на историка-изследовател, археолога, талантливия преподавател. И като че ли малко встрани остава онова, което те са направили, за да закрепят духа на съзидателното начало, свързано с постоянното натрупване в областта на изследователската работа, ежедневната грижа на преподаването, трудностите на административното ръководство.

Велизар Велков постъпва на работа във Висшия педагогически институт “Братя Кирил и Методий” през 1964 г. Както самият той твърди (Велков, В. За Великотърновския университет през първото му десетилетие. — В: Великотърновски университет “Кирил и Методий” 1963—1988. Спомени за неговото създаване и изграждане. С., 1988, с. 98—100), тук е привлечен от ентузиазма на професор Александър Бурмов, поел отговорността за изграждане на ново висше учебно заведение в България. Наскоро хабилитирал се, доцент Велков продължава преподавателската си работа по Стара история — дисциплината, по която преподава и в Софийския университет “Климент Охридски”. Новият български хуманитарен университет, основан във Велико Търново, безспорно е провокирал творческото у него, свързано с преподаването на тази класическа историческа дисциплина. Действително, новаторството в утвърдилата се университетска специалност, каквато е историята, би могло успешно да се експериментира само на ново място. Предизвикателството, поето от него, а също така и от проф. Станчо Ваклинов дава своите резултати, реален израз на което са поколенията български историци и археолози, работещи в музеи, научни институти и висши учебни заведения.

Редовната преподавателска работа на проф. Велков във Великотърновския университет е до 1973 г. С прекъсвания обаче той преподава Стара история и История на българските земи в древността до 1983 г. Освен преподаването на специфичната материя пред студентите, негова заслуга е и сформирането на колегиума. Първоначално са привлечени на преподавателска работа Маргарита Тачева и Владимир Попов, а след това Маргарита Белова, Георги Георгиев и т. н.

Въвеждането на академичните принципи в изучаването на старата история от Велизар Велков може да се приеме за една от най-големите негови заслуги. Това той постига не само с преподавателската си работа, но и с утвърждаване на принципите, по които да се води обучението на студентите. Реално погледнато, въведената от В. Велков учебна програма (Велков, В. Програма по история на стария свят. 3 издание. Велико Търново, 1971, 28 с.) по дисциплината се ползваше с известни подобрения и допълнения до 1991 г. Новите изисквания за университетско преподаване по антична история наложиха въвеждането на промени в учебната програма по стара история, което бе направено от неговите ученици.

Освен основната историческа дисциплина Велизар Велков чете и поредица от спецкурсове, които разширяват кръгозора на желаещите да получат професионална подготовка по класическите исторически дисциплини. Спецкурсовете по римско изворознание, историография за гръцка и римска история, антично робство, антична епиграфика, увод в римската история се превръщат в основа за квалифицираната подготовка на всички студенти, които са следвали история във Великотърновския университет. Многообразните дисциплини, по които професор Велков е преподавал, са имали за цел да формират у студентите любов към античната култура, възискателност към себе си като професионалисти в областта на старата история, археология и епиграфика.

Традиционните форми на преподавателска работа не удовлетворяват неговите изисквания към великотърновските студенти. За Велизар Велков повече отколкото на всеки друг е било ясно, че кабинетната изследователска работа не би могла да бъде изместена от конкретната практическа дейност при полеви условия. Използвайки своя опит още от студентските си години, Велизар Велков предприема през 1968 г. със студентите от Историческия факултет на Великотърновския университет археологическото проучване на високопланинската тракийска крепост край вр. Чертиград в Етрополския балкан. В пет последователни кампании през летните семестри до 1972 г. под негово ръководство студентите-историци провеждат разкопки на този обект, запознават се с тракийската историческа древност в земите на север от Стара планина.

Положеното през 1968 г. начало не прекъсва с приключването на разкопките в Чертиград. До 1976 г. студентите от Исторически факултет на университета във Велико Търново вземаха участие в археологическото проучване и на друг голям обект, изследван под научното ръководство на Велизар Велков — тракийският град Кабиле, недалеч от Ямбол.

Преподаването на стара история, многобройните спецкурсове, научното ръководство на археологически експедиции и разкопки — всичко това не задоволява професор Велизар Велков. Създаденият през 1972 г. клуб “Античник”, на който той става научен ръководител, представлява онова звено, в което с формите на извънаудиторното преподаване студентите от Велико-търновския университет биха могли да специализират в областта на античната история и археология, античната литература и философия. Клубът съществува до 1981 г. и много от неговите членове по-късно се реализираха като изследователи в музеите, научните институти и висшите учебни заведения. Благодарение на клуб “Античник” и научното ръководство на Велизар Велков студенти от Университета можаха да вземат участие в спасителните археологически разкопки под егидата на ЮНЕСКО на древния Картаген в Република Тунис. Неговите връзки с европейските университети позволиха провеждането на международни студентски конференции у нас и в чужбина — Хумболдт- университет, Берлин; университетите в Краков и Нитра и т. н.

Много от студентите, завършили историческия факултет на нашия университет, успешно защитиха дипломни работи под научното ръководство на професор Велизар Велков. На някои от тях Велизар Велков пое научното ръководство и като аспиранти: Румяна Георгиева, Златоживка Иванова, Иван Тодоров и много други получиха нужната творческа помощ в реализацията им като научни работници и университетски преподаватели. Професионалното формулиране на научния проблем, умелото научно ръководство, въвеждането в научните среди и успешната защита на дисертационната тема за сравнително кратко време сближаваха неговите аспиранти с човека, учения и историческата наука. Не случайно всички негови аспиранти и до днес се чувстват съпричастни помежду си със своите проблеми и тревоги като членове на едно голямо семейство.

В продължение на четири години (от 1968 до 1972 г.) професор Велизар Велков беше ръководител на катедра “Стара и средновековна история” при историческия факултет на ВТУ “Кирил и Методий”. Като пръв неин административен ръководител той привлече талантиливи преподаватели. Действително, всеки студент, завършил историческия факултет на ВТУ “Кирил и Методий”, се гордееше, че е слушал лекции при проф. Велков, проф. Ваклинов, проф. Тивчев, доц. Примов, доц. Коларов, че семинарните му занятия

са били водени от Владимир Попов, Йордан Андреев, Златозара Гочева, Георги Първев и много други.

Добрият спомен за професор Велизар Велков като ръководител на Катедрата впоследствие и неин приятел са запазили и сегашните членове на оформилите се вече две катедри по “Стара история, археология и етнография” и “Средновековна история”. На всички той винаги е бил полезен със своите съвети в тяхната научна работа.

Верен на идеята, формулирана още от чл. кор. Александър Бурмов, професор Велков грижливо се отнасяше и към възможностите Великотърновският университет да развива издателска дейност. От 1969 до 1973 г. той е член на редколегията на “Трудовете на Великотърновския университет”. На страниците на издаваните годишници от Историческия факултет професор Велков започна разработването на една голяма тема от изследователската си работа, отнасяща се до развитието на градския живот в римските провинции Мизия и Тракия (Велков, В. Приноси към историята на римските градове в България. Рациария. — Трудове на ВПИ “Братя Кирил и Методий”, 2, 1965, № 1, с. 3—24). Публикуваното изследване върху историята на римския град Рациария е в пряка връзка с археологическите проучвания през последните години от неговия живот. Самото то обаче е последвано и от поредица статии, свързани с градския живот на Кабиле, Сердика, Монтана, Сексагинта приста, Никополис ад Иструм, Месамбрия и т. н. (Velkov, V. Roman cities in Bulgaria. Collected studies. Amsterdam, Hakker, 1980, 303 p).

Темата за ролята и значението на римските провинции Горна и Долна Мизия в късната античност е била винаги водеща в научното творчество на Велизар Велков. Освен на многобройни научни форуми, монографии и статии, тази тема той успешно представи и на международния симпозиум по антична балканска керамика през 1975 г. (Велков, В. Социално-икономическото и политическо развитие на Северна България през римската епоха. — В: Международен семинар по римска керамика. Велико Търново, 1975, с. 9 — 17). Симпозиумът се проведе във Велико Търново. В античността, недалеч от него се е намирал римският град Никополис ад Иструм — важен стопански и административен център на римска провинция Долна Мизия. Вероятно от тогава у него се затвърждава убеждението за значението, което са имали земите, принадлежащи на Никополис ад Иструм в античната история на България. На Втория конгрес по българистика, проведен през 1986 г. в София, в своя доклад професор Велков успешно лансира тезата, че заселилите се през IV в. готи в околностите на римския град са били покръстени от Вулфила, превел на готски език “Библията” (Велков, В. Политическото значение на българските земи през IV в. от н. е. — В: Втори международен конгрес по българистика. С., 1986. Доклади. Т. 6. С., 1987, с. 18—23.) Все в

тази връзка той извършваше проучвания и върху селищната система през античността в този район. Твърде интересно беше и неговото предположение за името на тракийското селище, засвидетелствувано по археологически път на Царевец. Според В. Велков то се е наричало Зикидева и етимологически се свързва със споменатия Девинград във фрагментарен надпис на старобългарски, открит през 1964 г. (Велков, В. Зикидева — тракийско селище на Царевец. — В-к “Велико Търново”, № 1, март 1992 г.)

Опитът да се обхванат всичките измерения на връзките, които има професор Велизар Велков с Велико Търново, с Великотърновския университет, едва ли може да има някакъв краен завършек. Той беше постоянно търсен и винаги с готовност се отзоваваше на своите колеги и ученици от Историческия факултет. Като реален израз на признателността на неговите колеги Велизар Велков с удоволствие прие да бъде отбелязана неговата 60-годишнина — юбилей, във връзка с който бе издадена и неговата Био-библиография (Попова, П., Ив. Тодоров, Велизар Велков. Био-библиография. Велико Търново, 1989, 345 с.)

Настоящият брой на списание “Епохи”, издавано от Исторически факултет на ВТУ “Св. св. Кирил и Методий”, е посветен на живота и на научното дело на професор Велизар Велков. Това е скромнен опит на неговите приятели, колеги и ученици с признателност да си спомнят за него.

Редакционна колегия на сп. “ЕПОХИ”